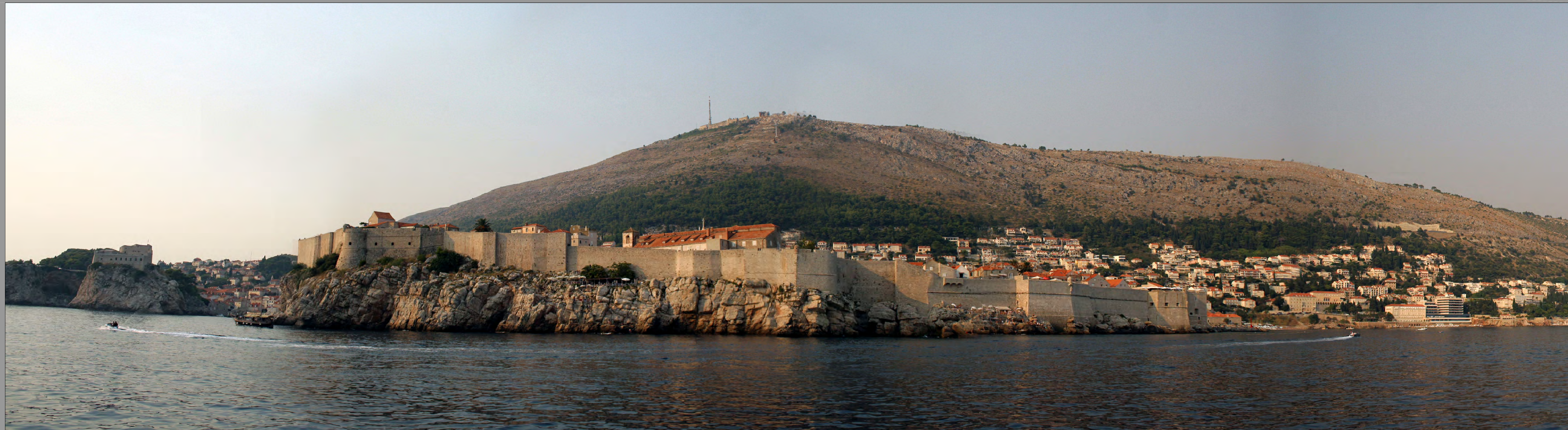

STUDIJA VIZUALNIH UTJECAJA

NOVOG SPORTSKO - REKREACIJSKOG CENTRA I OSTALE GRADNJE NA PLATOU SRĐA, NA PROSTOR I UKUPNU SLIKU GRADA DUBROVNIKA

IZRAĐIVAČ STUDIJE:

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU, ARHITEKTONSKI FAKULTET,
ZAVOD ZA URBANIZAM, PROSTORNO PLANIRANJE I PEJZAŽNU ARHITEKTURU,
10 000 ZAGREB, Kačićeva 26

VODITELJ STUDIJE:

prof. dr. sc. SONJA JURKOVIĆ, dipl. ing. arh.

SURADNICI:

DUJE DVORNIK, dipl. ing. arh.
TATJANA PERAKOVIĆ, dipl. ing. arh.

NARUČITELJ STUDIJE:

ZAVOD ZA PROSTORNO UREĐENJE DUBROVAČKO - NERETVANSKE ŽUPANIJE,
20 000 DUBROVNIK, Petilovrijenci 2

ODGOVORNA OSOBA:

mr.sc. MARINA OREB, dipl. ing. arh.

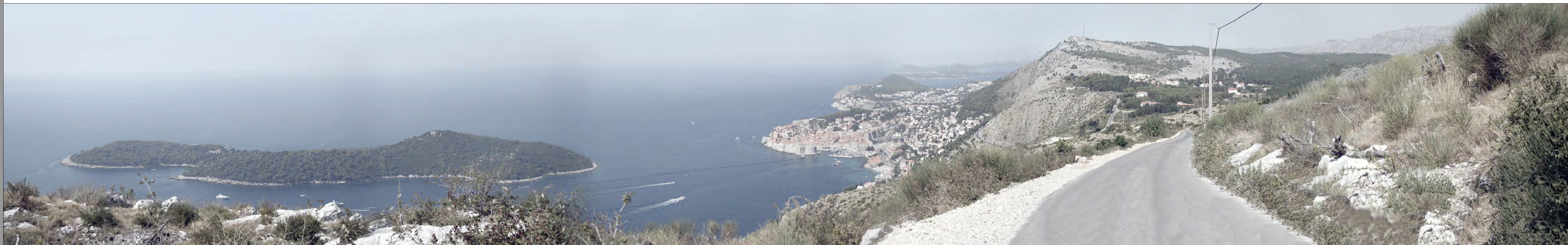
DATUM IZRADE:

RUJAN 2012.

SADRŽAJ:

- UVOD (str. 2)
- I. Identifikacija / prepoznavanje slike grada Dubrovnika
- Vizualne analize dubrovačkog područja (str. 3)
- II. Valorizacija / ocjena elemenata koji čine prepoznatljivu i jedinstvenu sliku Grada (str. 4)
- Kriteriji vrednovanja (str. 5)
- Posebni kriteriji (str. 6)
- III. Procjena osjetljivosti i ranjivosti krajolika grada Dubrovnika s obzirom na moguće vizualne promjene (str. 7)
- Elementi vizualnog doživljaja (str. 8)
- Nepoželjni scenariji (str. 9)
- IV. Čuvanje najvrjednijih vizura (str. 10)
- Elementi vizualne zaštite (str. 11)
- Genius loci (str. 12)
- V. Rezultati studije
- Preporuke načina korištenja prostora (str. 13)
- Resume (str. 14)
- Zaključci (str. 15)

UVOD

Ovu Studiju naručila je Županija Dubrovačko - neretvanska kako bi se dobili uvjeti uređenja prostora Sportsko - rekreacijskog centra i ostalih sadržaja na platou Srđ, uz poštivanje slike grada Dubrovnika kao prepoznatljivog *Image-a*, odnosno njegove osobne karte.

Grad i njegov nerazdvojav prostorni okvir, koji čine padine brda Srđ, karakterističan je i izuzetan vizualni doživljaj. Sve veće promjene te prirodne kulise koje bi se mogle dogoditi izgradnjom, promijenile bi tu jedinstvenu sliku.

Cilj Studije vizualnih analiza je argumentirano pokazati koje su promjene neprihvatljive s gledišta zaštite prostornog i krajobraznog ambijenta Dubrovnika.

Mjere planerske zaštite i očuvanje naslijeđene, jedinstvene slike Grada, osigurat će i u budućnosti atraktivnost i posebnost neposrednog dubrovačkog okoliša i to u upečatljivosti njegovog odnosa prema *situ*, te prirodnom okruženju.

Dubrovnik, sa svojim zidinama, nukleus je unutar šireg prostornog okvira, a usprkos dosadašnjem širenju, ostao je žarište vizualnih silnica koje iz njega, i prema njemu zrače.

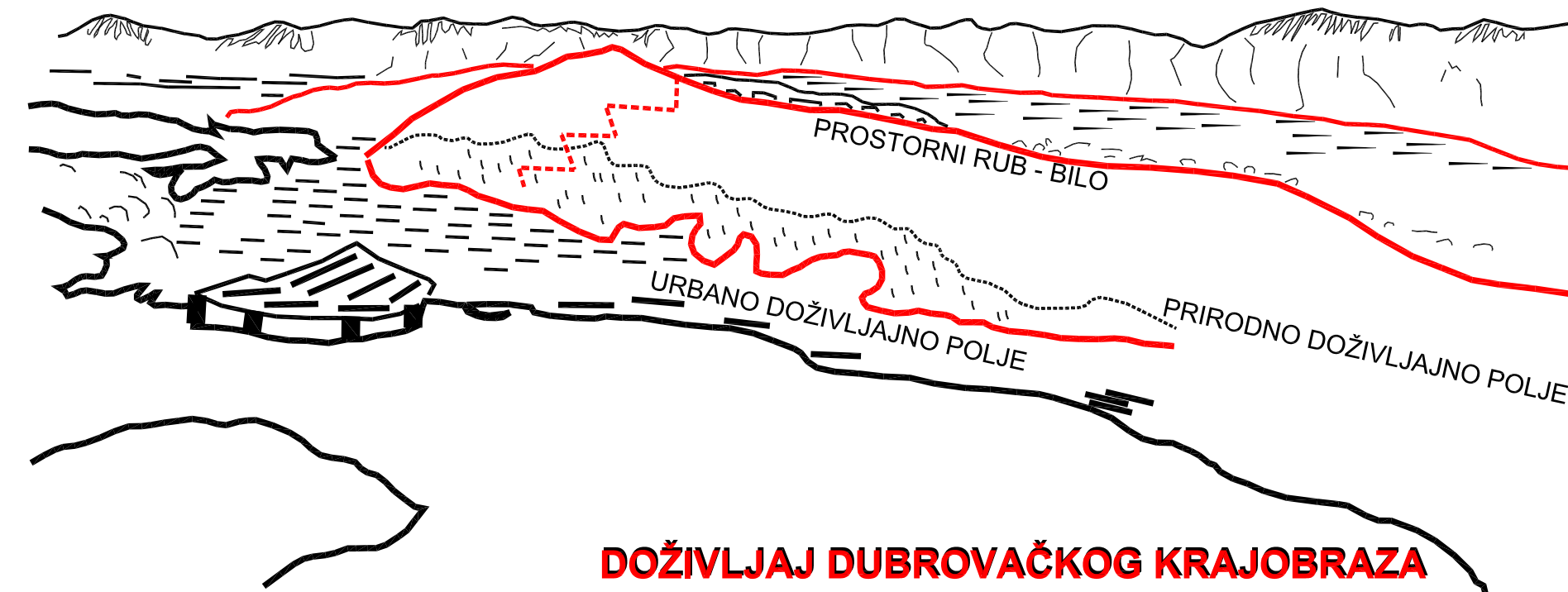
I. Identifikacija / prepoznavanje slike grada Dubrovnika

Prepoznavanje najkarakterističnijih slika grada treba potražiti, prvenstveno, s dalekih pogleda na moru, zatim, s pristupnih prometnica i uređenih vidikovaca, iz kopnenih struktura javnih površina trgova, kao i iz zraka, ali i u memoriji, odnosno stvorenoj memorijskoj predodžbi o prostoru.

Iz brojne fotodokumentacije mogu se izdvojiti te lijepe i prepoznatljive slike koje najsnažnije govore o tom neponovljivom ambijentu.

No, da bismo objasnili i vizualni doživljaj, potrebno je te slike razložiti na elemente koji provociraju doživljaje ugone, kao i one koji osiguravaju ne samo prepoznavanje, već i omogućuju pamćenje pojedinih doživljajnih slika.

Tom metodologijom objektiviziraju se pojedinačne doživljajne slike kako bi se moglo podržati zahtjeve zaštite pojedinih vizura.

VIZURA S PLATOA SRĐ NA KOLOČEPSKI KANAL

Vizualne analize dubrovačkog područja

Analize vizura na prostor Dubrovnika u ovoj Studiji rađene su za širi obuhvat koji seže 3 km u more, a proteže se 6 km duž obalne linije sa Starim gradom u sredini, te zahvaća cijeli plato Srđa do 2 km u kopno.

Stari grad Dubrovnik je fokus pogleda, ali i njegova prirodna kulisa (padina) Srđa koja zajedno sa starim gradom čini jedinstvenu sliku.

Kao što se grad sagledava s okolnog prostora, tako se i iz grada sagledava vizurni okvir koji čine prirodni obrisi. Stoga je u analizama potrebno odvojiti smjerove sagledavanja i očiste postaviti u razne položaje kako bi se moglo odrediti one najupečatljivije slike jedinstvenog ambijenta Dubrovnika. Pojedinačne istaknute slike koje su od značaja za stvaranje vizualnog doživljaja su, prije svega, kameni plašt zidina grada.

Zidine, i po svojoj veličini, oblicima odnosno obrisu, kao i po svojoj boji i glatkoj teksturi, privlače i fiksiraju pogled, te su prvo vizualno sidro u pogledima. Njihov opseg doživljava se i izvana i iznutra, te ostaje pamtljiva forma zatvorene školjke koja, ipak, nije sasvim zatvorena.

Svojim oblikom ova forma podsjeća na dlan koji obuhvaća gradsko tkivo s jedne strane dotičući se kopna, a druga, čvrsta i otporna šaka okrenuta je prema moru. Zidine imaju kontrolirana vrata, a smjer glavne ulice Straduna prati obalnu liniju te se pruža do luke.

Unutar zidina moguć je vizualni kontakt s okolnim prostorima samo na određenim mjestima. Ispred katedrale vidi se Srđ, a iza Straduna brdo Petka. To su dvije prirodne orijentacijske osi važne za osjećaj smještaja u prostoru.

Sa zidina se može doživjeti okolni vanjski prostor, a s dvije kule može se dobro očitati i reljef neposrednog okoliša.

Doživljaj zidina je možda najbolji upravo s platoa Srđa. One se ovdje doživljavaju kao da su na dlanu, što je bilo i najvažnije za izgradnju obrambenog sustava na bilu Srđa.

Uz ove doživljaje vrlo su važni i doživljaji grada s ostalih prirodnih položaja (Lokruma, Lapada i ostalih uređenih šetališta).

Proučeno je više istaknutih vizura na plato Srđa. Od Rijeke Dubrovačke, mosta, Koločepkog kanala, ispred grada s mora, s Lokruma te s Vidikovca. To su daleke vizure na kojima brdo Srđ dominira.

Odabrana mjesta su, i tako, već i danas najčešće slikane vizure na Grad, a na njima se kopnene kulise očitavaju kao prirodna pozornica.

Interpretirajući sve te vizure pokazuje se uvijek nekoliko prisutnih elemenata: reljefni obris, kultivirani krajobraz, područje urbanog krajolika, obris zidina i morska obala.

Prepoznatljive slike grada možemo potražiti i na starim gravurama, filmskim i umjetničkim prikazima, turističkim vodičima, i uvijek, ili skoro uvijek, plato Srđa bit će ona kulisa koja uravnotežuje i zaustavlja najudaljeniji pogled koji se zatim spušta prema Gradu.

PANORAMA S VIDIKOVCA -
NAJUPEČATLJIVIJI POGLED NA RELJEF PODRUČJA

II. Valorizacija / ocjena bitnih elemenata koji čine prepoznatljivu i jedinstvenu sliku grada

Držić, Gundulić, Zuzorić, Vojnović, Kovač, Prelog, Dobrović, Rašica i mnogi drugi, prepoznali su i izrazili svojim umjetničkim predodžbama taj poseban dubrovački prostor i opisivali taj krajolik, te njegov značaj za formiranje ljudi i njihove povijesti.

Znali su oni dobro da se *genius loci* treba poštivati i uvažavati, da se bezobzirnost prema prostoru kažnjava, da vrijednosti duhovnog bića proistječu i iz njegovog odnosa prema prirodnom.

Opisi Dubrave u zaleđu, na platou Srđa govore da razlike Grada i okolnog nisu tako jake kao što se čini, te da je njihova povezanost vrlo čvrsta i zaista neraskidiva.

U ovoj Studiji se ovo samo uzgred spominje, ali neke misli treba pamtiti, a na uočene simbole uvijek se treba nanovo vraćati. Simbole slobode, trajanja, života i radosti ugrađene su u ovaj prostor.

POGLED 1904.

GRAVIRA IZ 1806.

PADINA SRDA PREMA GRADU

Kriterije vrednovanja se može podijeliti na individualne i zajedničke, na subjektivne i objektivne.

a) Individualni kriteriji su: psihološki (doživljajni), te estetski doživljaj, kada je razvijen osjećaj za lijep krajolik, ili kada je osviješćena svijest o povijesnom naslijeđu u tragovima utisnutim u prostor kao vidljivom identitetu. Stvorene slike prostora su tada potvrda posebnosti tog prostora.

b) Zajednički kriteriji su u poštivanju naslijeđenih navika i s njima vezanih slika i osjećaja pripadnosti mjestu i podneblju.

Oni proizlaze iz ugrađenog tj. usađenog odnosa kroz znanja o povijesti, za važnost mjesta, grada i okoliša. Zajednički kriteriji su i oni kada se dijele isti običaji, proslave i rituali mjesta, svečanosti Grada koji su nedjeljivi od zajednice, uz istovremen karakter otvorenosti, ali i svojevrsne zatvorenosti zajednice građana.

c) Subjektivni kriteriji su klaustrofobija, aerofobija, strah od praznog prostora (horror vacui).

d) Objektivni kriteriji koji proizlaze iz znanja o ustrojstvu Dubrovačke Republike o predodžbi njene snage. O disciplini i propisanom redu.

Red koji je gradio svojevrsnu utopiju Republike. Podvrgavanje pravilima bilo je u svrhu očuvanja samosvijesti. Usklađenost se dodijala nasuprot nereda. Odricanja su bila radi sigurnosti i mira. Uzdržanost je osiguravala ukupnu ljepotu i harmoničnost u prostoru.

e) Opći kriteriji su stručno i znanstveno utemeljeni u teoriji.

K. Lynch i ostali, razradili su metode vizualnih analiza koje se oslanjaju na psihologiju percepcije, na moguću prepoznatljivost, estetiku i likovnost prostora, te na teorije iz likovnih umjetnosti.

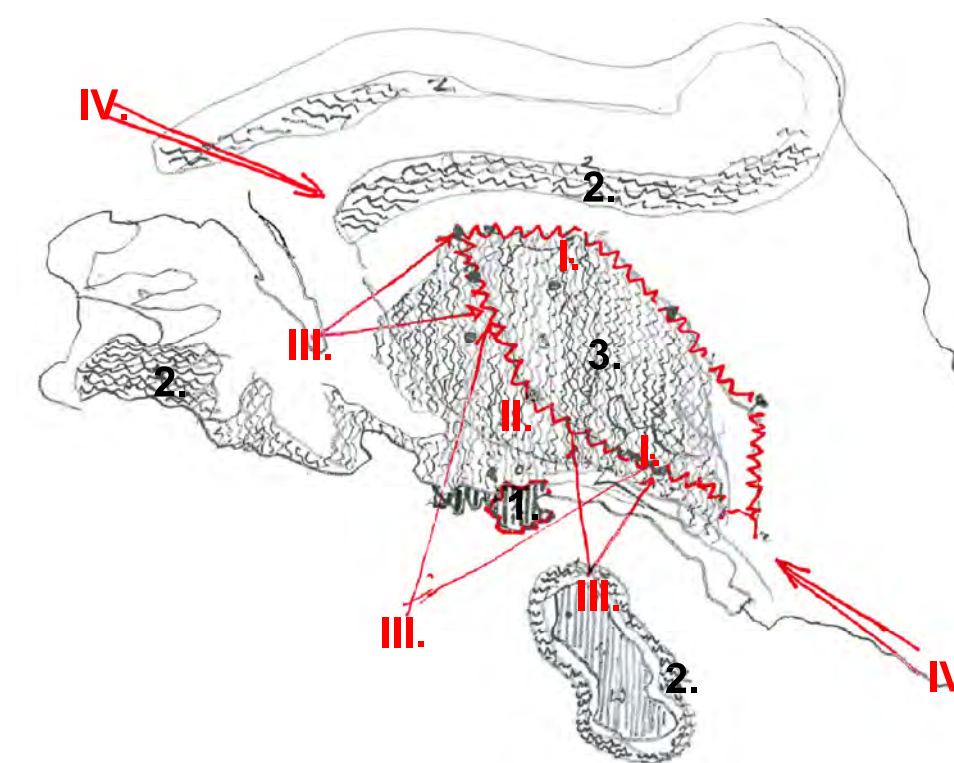
Djelovanje načela likovnih zakonitosti na doživljaje ugođaja mogu se primijeniti i na analize krajobraza: djelovanje volumena i masa, djelovanje ruba i obrisa, djelovanje akcenata i oznaka, djelovanje tekstura ploha i njihovih kontrasta.

To i njihove kombinacije su elementi kojima se postiže određeni ugođaj, bilo dramatičnosti ili osjećaj smirenosti u prostoru. Ostvareni dojam postignut je i prepoznavanjem mjera i veličina, udaljenosti planova koje pružaju snalaženje i pamćenje.

Ponavljanjem elemenata se stvara red, a postojanjem ili upotrebom kontrasta stvara se dinamika.

Sve su to proučirani i izdvojeni elementi kojima se prostor razlaže i analizira, ali se on tako i pamti, prepoznaje i prisvaja. Prisvajanje i poistovjećivanje s nekim prostorom je možda najvažnije za njegovu uspješnu zaštitu.

Prisustvo navedenih osnovnih elemenata sređuje osjećaje, otkriva strukturu slika, a kroz tako postavljene strukture kojima se otkrivaju odnosi koji čine sliku, ta otkrića su impulsi za osjećaj ugodnog, neponovljivog, ushićujućeg i vrijednog da se vizualno primi i dugo memorira.

LEGENDA:

1. ZAŠTIĆENA SVJETSKA BAŠTINA - GRAD I LOKRUM
2. ZAŠTIĆENA PRIRODA TEMELJEM ZAKONA
3. ZAŠTIĆEN OSOBITO VRIJEDAN KRAJOLIK

PRIJEDLOG ZAŠTITE:

- I. ZAŠTITA FORTIFIKACIJSKOG SUSTAVA
- II. ZAŠTITA PRIRODNIH PADINA
- III. ZAŠTITA VIZURNIH STOŽACA
- IV. ZAŠTITA BOČNIH POGLEDA

PANORAMA S IVANICE (BIH)

PANORAMA IZ ROŽATA I RIJEKE DUBROVAČKE

Slike postaju predodžbe o proživljenom trenutku u prostoru, postaju usvojeno iskustvo, doživljajna sekvenca prostora koja nadrađa sam prostor, koja postaje zajednička predodžba određene destinacije. I kada se kaže "Dubrovnik" na cijelom se svijetu otvara ta urezana slika iz turističkih vodiča, ta kamena školjka prilegnuta na svoje kopno i obalu, priljubljena na padine Srđa koji ju prihvaćaju i nerazdvojivo grle.

I kao svaka druga povijesna mediteranska luka i grad, slična je u *situ*, a ipak toliko različita u svom specifičnom obliku.

Sit je uvijek susret mora i kopna, kopno kao zaštita kada je uvala, ali i omogućeni prijevoji i prolazi u dubinu.

f) Osim navedenih kriterija za vrednovanje vizualnih slika, mogu se navesti i funkcionalno **specifični kriteriji** koji sliku grada pokazuju došljaku. To su sigurnosno obrambeni kriteriji. U Dubrovniku su to zidine i očuvano brdo Srđa.

Kod dubrovačkih zidina se na prvi pogled vide nepristupačne zidine - utvrde. Na drugi pogled otvaraju se ulazi - vrata s kontroliranim pristupom. Na treći pogled ulaskom u grad doživljava se otvorenost i dobrodošlica otvorenog lučkog grada.

Brdo Srđ je prirodna zaštita prema kopnu. Ona je ostala očuvana upravo zbog sigurnosnih razloga. A bilo Srđa i obris padine je bio branjeni utvrđeni prostor.

Kod nekih gradova kao što je Dubrovnik postojao je i četvrti pogled onaj iz zraka s uzvišenja, gdje se grad otvara odozgo kao ranjiva meta. Godine 1992. je Dubrovnik to dobro osjetio.

I to je jedan od bitnih razloga zaštite platoa Srđa jer se s platoa Dubrovnik branio u Domovinskom ratu. Zato je ostao neizgrađen i bio je vojno strateška zona obrane Grada.

U psihologiji je poznat taj osjećaj pritiska »s leđa«, strah od napada sa stražnje strane. Taj se osjećaj ne može ublažiti nekom potpuno stranom izgradnjom koja ne pripada Dubrovniku kao gradu.

To je zona koja mora ostati pod zajedničkom kontrolom i upravljanjem grada bez obzira na 21. stoljeće. Grad koji taj posjed ima stoljećima ne može taj prostor otuđiti.

To su bili sigurnosno psihološki kriteriji.

g) Kriteriji vrednovanja koji proizlaze i **zakonskih regulativa**.

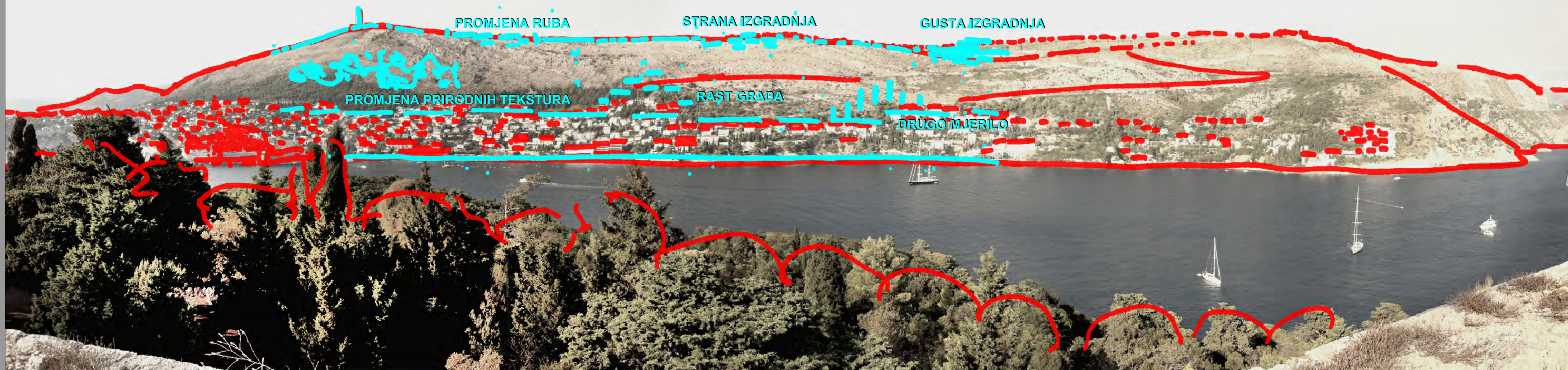
Ustav je prostor definirao kao nacionalno dobro, a Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara regulira zone uže i šire zaštite prostora. Zakon o zaštiti prirode štiti osjetljivost kraškog područja, zaštitu biljnog pokrova i šuma. Posebno se štite padine od erozija, te se štiti raznolikost bioloških zajednica, ali i kultivirani krajobraz, tradicionalne obrada tla i poljoprivrednih kultura.

Hrvatska je potpisnica Konvencije o zaštiti europskih krajolika. Uz zaštitu prirodnih resursa (voda npr.) i prirodnih geomorfoloških oblika, štiti se i urbana i ruralna baština; dakle, štiti se ukupna slika koja karakterizira neki prostor.

Prostorni planovi su već odredili zone zaštite, no problem je da se zaštita efikasno provodi. Zaštita vizualnih vrijednosti prostora, čuva da se ne naruše slike tog prostora, te da se odrede planerske odredbe koje će to osigurati.

MOGUĆE NARUŠAVANJE FIZIONOMIJE LICA DUBROVNIKA

III. Procjena osjetljivosti i ranjivosti krajolika grada Dubrovnika s obzirom na moguće vizualne promjene

Svaki prije navedeni kriterij može se pojedinačno primijeniti na vrednovanje slika krajolika, ali mogu se zbirnim i miješanim kriterijima izdvojiti vrijednosne ljestvice za pojedine sekvence slika prostora.

Prirodni ekran padina Srđa najosjetljiviji je prostor za promjene koje bi mogle narušiti vizualne vrijednosti. Na panorami prostora gledano s tvrđe na Lokrum mogu se utvrditi najranjivija mjesta.

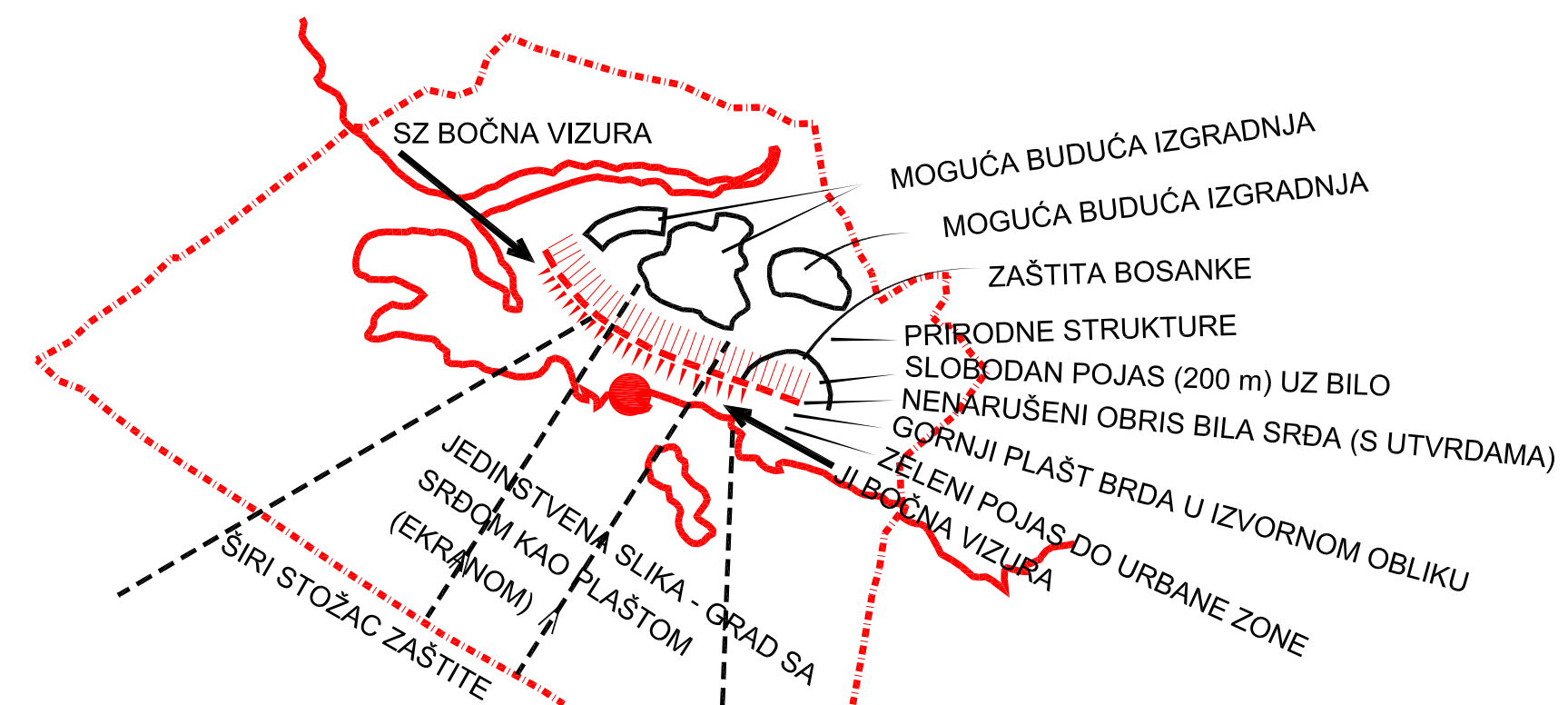
To je, prije svega, sam vrh Srđa s tornjem i utvrdom Imperial. Svaki veći zahvat koji bi zadirao u arhitekturu i mijenjao njezin karakter narušio bi i povijesnu sliku.

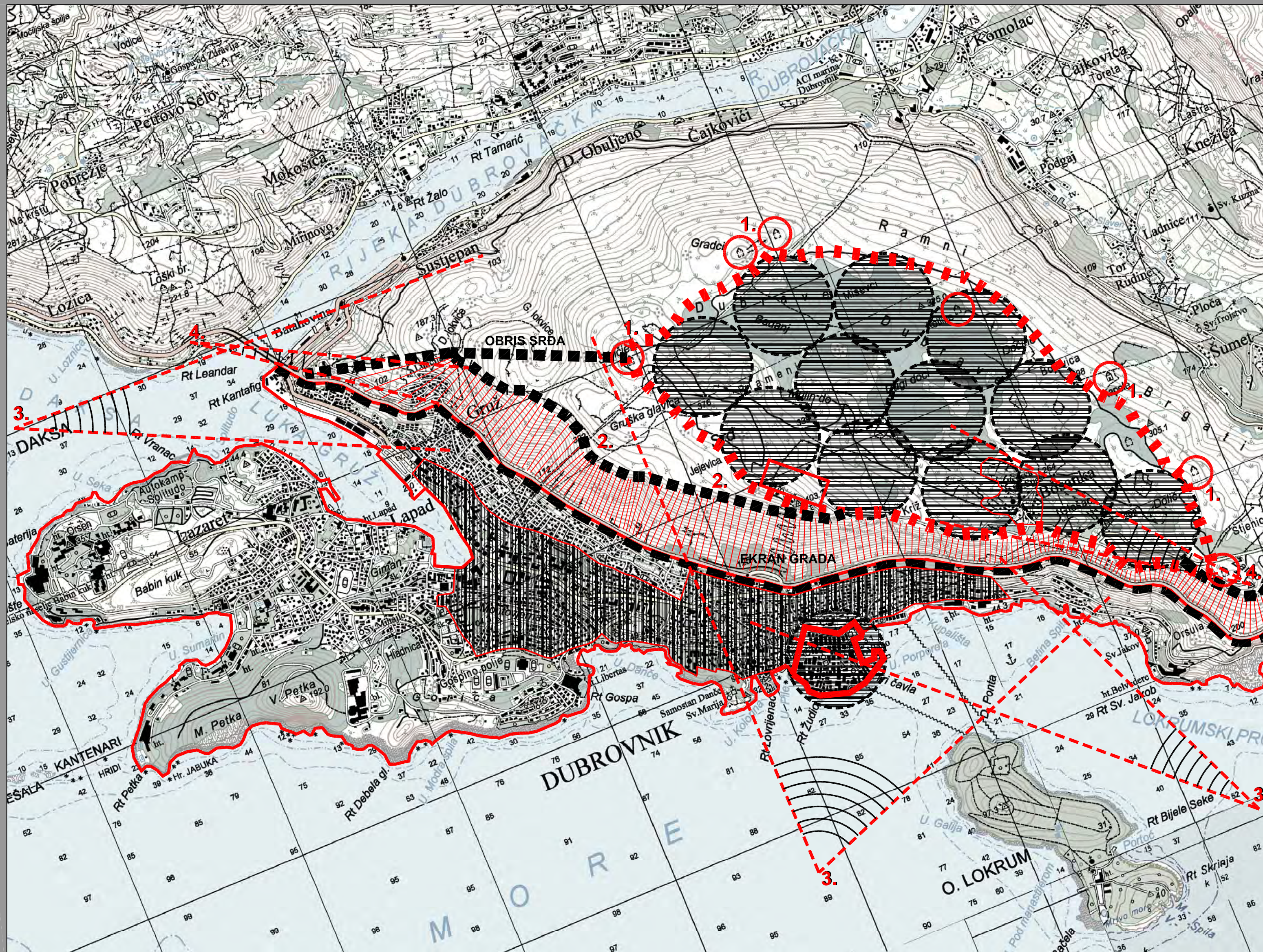
Padina ispod tog vrha mora ostati slobodna i ne trpi promjene pa makar se radilo o hortikulturnom uređenju. Taj strm krški prostor vrhunca bio je oduvijek slabo obrastao.

Posebno je ranjiv rub bila platoa. On ne trpi nikakvu promjenu jer ona narušava geografsku topologiju.

Duž tog ruba neprihvatljiva je izgradnja, pa makar se ona pojavila u drugom planu iza brda. Za izgradnju koja se u budućnosti može dogoditi oko Bosanke potrebno je dobro odmjeriti gustoće i visine izgradnje, da se gusta izgradnja ne bi nametnula kao strani element u prirodnom zaleđu.

Naposlijetku, potrebno je održavati jasni rub i granicu između rasta grada i njegovog prirodnog okvira.

Struktura grada Dubrovnika čvrsto je smještena podno padina Srđa i s njim čini jedinstvenu i nerazdvojivu sliku. Današnji užji pejzažni okvir Dubrovnika, dakle, čine brdo Srđ, odnosno njegova prirodna padina i morska obala koja je urbanizirana tijekom stoljeća.

Urbanu strukturu čine različiti karakteristični elementi koji pokazuju jasne i čitke povijesne sastavnice (ograničeni srednjovjekovni grad, uređeno urbanizirano prigradje od Lapada do Pila, te gradnja posljednjih pedeset godina koja je popunjavala prostor donjeg dijela padine do četvrtine njene visine).

Tako je nastala uravnotežena slika izgrađenog i prirodnog krajobraza, čiji prostorni odnos čini 1:3 ili ako se promatra samo odnos povijesne jezgre i platoa Srđ onda iznosi 1:12.

U povijesnom periodu je kultivirani krajolik činio prostornu ogranicu Grada, njegov prirodni ekran.

Danas se postavljaju osnovna pitanja: koliko i kako se može taj odnos zadržati, nastaviti održavati i koliko se može promijeniti?

Da bismo dali odgovore na ta pitanja trebamo analizirati elemente zaštite koji su već zakonski utvrđeni.

Zbog svoje jedinstvenosti i značaja i za svjetsku kulturnu baštinu, stara jezgra grada sa sustavom zidina i utvrda te Lokrumom, uvrštena je na UNESCO-vu listu. Tom prostoru trebala bi biti pridružena i vrijedna prirodna baština Lapada i Rijeke dubrovačke te Srđa.

Što se tiče osiguranja najvrjednijeg kulturnog krajobraza te vizualno nepovredivih vidljivih slika krajolika, bilo bi potrebno, kao što je već naglašavano, očuvati te slike i zaštititi ih kao trajnu i nepovredivu kategoriju koju buduća izgradnja neće povrijediti.

Treba predložiti povezani sustav posebne osjetljivosti prostora i na njemu dozvoliti samo prihvatljive promjene.

Na prikazu su predloženi režimi zaštite od vizualnih promjena.

1. Zaštita obrambenog sustava na platou Srđ kao posebnog i s Dubrovnikom vezanog kulturnog krajolika - posebno zaštititi
2. Zaštita prirodne padine Srđa od mosta nad Rijeke dubrovačke, prema Lapadu - kontrolirana zaštita
3. Zaštita vizurnih stožaca - iz Koločepskog kanala, iz akvatorija ispred Starog grada, s Lokruma odnosno Lokrumskog kanala
4. Zaštita bočnih pogleda iz pristupa na prometnicama (vidikovcima).

Ove temeljne vizurne slike koje čine vizualni *image* Grada mogu se potvrditi i na analizama dubrovačkog *sita* na zemljopisnoj karti.

Sit Grada čini geografija, ortografija i marografija, dakle zemljopisni oblici kao što su razvedenost obale, arhipelag i posebnost reljefa, uz geografski položaj u Jadranskom moru. Posljedice tih elemenata čine i posebne klimatske uvjete i prirodne biocenozne.

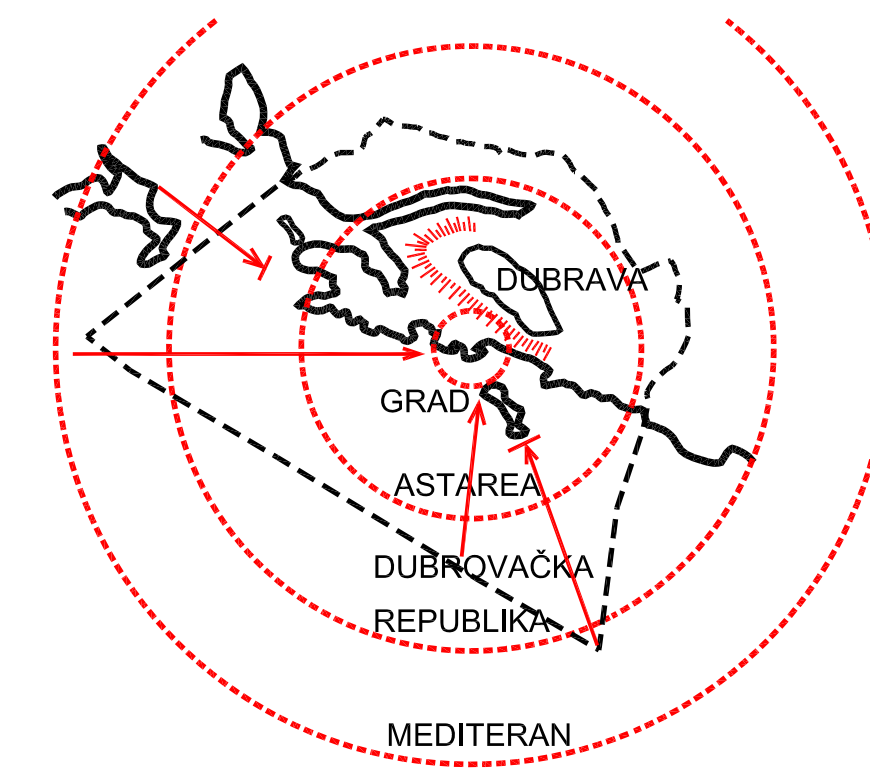
Na sve te prirodne uvjete čovjek je djelovao svojom inženjerskošću da iz uvjeta sredine izvuče prednosti, sposobnost da se zaštiti od prirodnih nepogodnosti i da svojim umijećem organizira prostor za trajno, mudro i uspješno preživljavanje i omogući kvalitetan privredni i socijalni život. Značilo je to osigurati ne samo svoj užji prostor življenja, nego omogućiti branjenje prostora u dubinu, do svojih prirodnih i novo stvorenih granica.

Dubrovačka Republika rasla je i jačala na umijeću iskorištavanja svojeg zemljopisnog položaja, stvarajući i učvršćujući položaj u političkim odnosima s bliskim i udaljenim susjedima. Snaga na moru ovisila je o sigurnosti kopnenih granica. Kopneni resursi osiguravali su život Gradu i bili garancija mira unutar zidina. Radijusi utjecaja Grada dopirali su prema svom značaju, ali i potrebi da se djelatno (učinkovito) osigura prostor grada.

Prvi radijus djelovanja gradskog života je 1000 m. Drugi radijus zauzima prostor Astaree, tj. prvog kultiviranog ruba kruga posjeda Republike u zaleđu 5000 m, a obuhvaća prostor od Rijeke dubrovačke i cijeli plato Srđa. Treći radijus seže do granica Dubrovačke Republike, od Stona do Konavala 10000 m. I, konačno, radijus koji se proteže Mediteranom kao radijus gospodarskih pomorskih putova.

Taj zemljopisni *sit* je tokom vremena istican, pojačavan i obilježavan pravim granicama, zidinama, utvrdama i obrambenim kulama, te organiziranjem kontrole teritorija. To je bio i sustav utvrda, posebno na platou Srđa, sa slobodnim kontroliranim kosinama tj. padinama prema gradu.

Na zemljopisnoj karti još se uvijek očuvao važan toponim za ovo područje - »Dubrava«. To je to plodno tlo na platou Srđa koje je ušlo i u Gundulićevu pjesmu o Slobodi. Ta Dubrava je za ovaj prostor više od uobičajenog poljoprivrednog prostora. Zbog svog nadvišenog položaja je sinonim arkadije (raja) koju i Držić opisuje kao prostor slobode, sreće i živopisnih satira, koji nadahnjuje dubrovački puk.

Nepoželjni scenariji

Nepoželjni scenarij je onaj kojim se ugrožava prirodni obris bila Srđ.

Neprihvatljivo je da se na bilu pojavi nova arhitektura koja će djelovati agresivno i nametljivo u najvažnijoj dubrovačkoj panorami.

Vrijednost tog pogleda je u snažnom i jedinstvenom djelovanju dubrovačkih zidina, te planova koji se nižu u podnožju padine i koji čine jasan rub urbanog poteza, te zaštitno zelenilo, a kao kruna stoji obris bila.

Kao što treba očuvati te jasne poteze, potrebno je održavati i njihovu osnovnu teksturu te izbjeći bitne promjene njenih karakteristika nekim novim blještavim materijalima.

Nepoželjni scenariji na platou Srđa su neprihvatljivi sadržaji, oni koji ne odgovaraju kraškom ambijentu. Rekreativne, ugostiteljske i sportske sadržaje koji traže prevelike tehničke radove i oni koji bitno mijenjaju prirodnu topografiju i utječu na ekološke promjene postojećih biocenoza, treba izbjegavati.

Što se tiče vizualnih ugroza na samom platou Srđa neprihvatljivo je znatno smanjenje i sječa borovih šumaraka, radikalne promjene tla, kamenjara, te prevelika sadnja neautohtonih vrsta.

Nije prihvatljiva izgradnja prevelikih struktura, niti izgradnja koja nadvisuje bilo, te bi mogla biti vidljiva iz Dubrovnika.

Poželjno bi bilo da se prostori rekreacije uređuju prirodnim elementima postojećeg krajolika, da se šumarci uredi za šetnje, a područja kamenjara kao poseban kraški park.

Eventualna umjetna jezera ne bi smjela bitno odudarati od osobnosti krasi i, u načelu, ih treba izbjegavati.

Oblikovanje arhitekture treba uvažavati kontekst pejzaža i u interpretaciji tog konteksta naći mjeru skromnosti pri uklapanju u prostor.

Možda je upravo odmjeravanje odnosa punog i praznog, postojećeg i novog, zatečenog i kreativnog, ona bitna mjera dobrog uređenja prostora platoa, koja će osigurati da nove promjene ne naruše povijesni sklad između *Dubrave* i Dubrovnika.

Na priloženom prikazu prijedloga rješenja golfa teško se može očitati postignuti sklad.

Prije svega je količina građevina prevelika.

Građevinama je zauzeto više od 50 % područja. Neke od njih su na nedopustivom mjestu jer su smještene na bilu i ugrožavaju najosjetljiviju vizuru. Druge su se previše približile Strinčerji - memorijalnom mjestu obrane grada.

IV. Čuvanje najvrjednijih vizura

Grafički je prikazan prostorni teatar i definiran onaj vizualni identitet koji treba očuvati i u budućnosti.

Prvu vizualnu zaštitu čini pojas koji se spušta s bila Srđa okomito na njegovo pružanje u širini od 1 km i koji seže daleko u more sve do granica obuhvata ove Studije.

Na tom se pojasu povijesni grad smjestio na svom izgrađenom i šticeinom mjestu kao nukleus i fokus cjelokupnog prostora povijesnog i daljnjeg života Grada.

Ta upečatljiva i jedinstvena slika je ucrtana u memorijsku mapu ljudi, kao i na starim i novim prikazima grada Dubrovnika.

Širi vizualni stožac zaštite vizure s mora je prostor što se zrakasto pruža s ruba Srđa prema sjeverozapadu i jugu, obuhvaćajući južne padine Lapada i cijeli Lokrum. To je prostor na kome treba strogo kontrolirati vizure i na kojem je moguće tek izuzetno promijeniti sliku nekom novom gradnjom.

Na kopnenim padinama tog stošca uglavnom su završeni razvojni slojevi promjena.

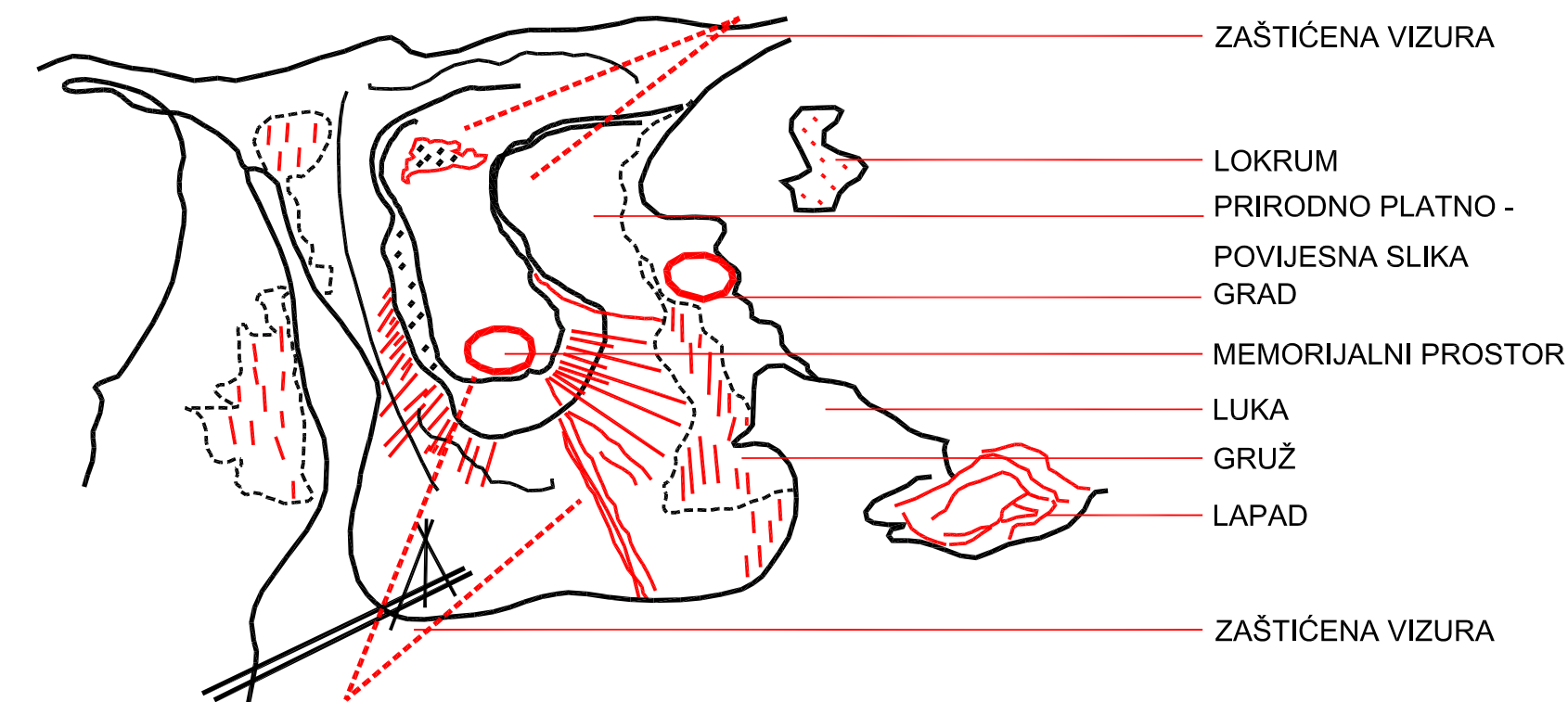
Bočna vizura sa sjeverozapadnog vidikovca, koja je položena u smjeru pružanja obale, također je vrlo osjetljiva. Ona ocrtava reljefni presjek područja, pokazuje veličine prirodnih i izgrađenih granica i dopunjuje cjelovitu predodžbu prostora.

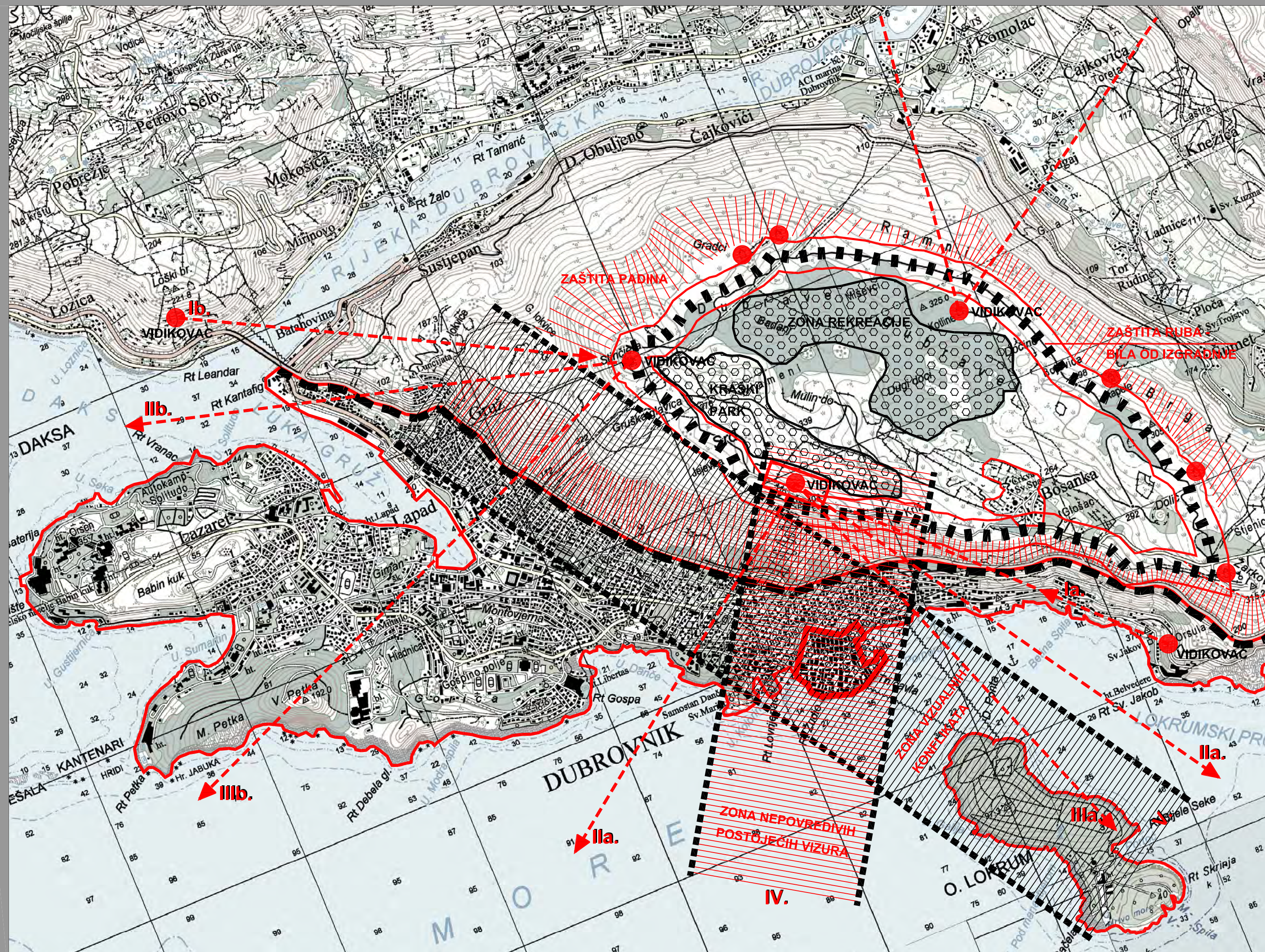
S te je vizure jasan odabir mjesta rađanja grada i njegova veza sa zaleđem. Tkivo grada se doima kao privezana lađa za kopno na svom sigurnom vezu i sidrištu.

Gornji prikaz je bočna vizura s jugoistoka, bilo s kopnenih ili morskih plovnih putova (koji su pronašli osnivači grada iz napuštenog Epidaurusa), također pokazuje kako kopno prima morske putnike. Istovremeno i odbojno i prihvaćujuće, pokazujući obrambenu sigurnost, ali i mogućnost prijelaza (prijevoja) dublje u kopno.

Ukupni vizualni identitet čini, tako, odnos kamenog zida na prirodnoj kamenoj obali, u pitomom predgrađu koji je u simbiozi s vrtovima i uređenim okolišem, uz očuvano prirodno zaleđe, a sve to uz posebno očuvane prirodne i izgrađene oblike.

Srđ je stabilna prirodna kulisa za Grad na morskoj pozornici.

Procjena osjetljivosti i ranjivosti krajolika grada Dubrovnika s obzirom na moguće vizualne promjene pokazala je da se svaki prije navedeni kriterij može pojedinačno primijeniti na vrednovanje slika krajolika, ali se i zbirnim, miješanim kriterijima mogu izdvojiti vrijednosne ljestvice za pojedine sekvence i panorame prostora.

Vrednovane su panorame gledane prema platou Srđ kojima su obuhvaćeni vizurni koridor s mosta, Koločepskog kanala, Lapada, s mora, Lokruma, iz južnog morskog pristupa te s Vidikovca.

Druge panoramske sekvence su gledane sa Srđa na Grad i širi karajobraz. Vizurni koridori obuhvaćaju poglede s platoa prema Srebrenom, prema jugu, Lokrumu, Gradu, Lapadu, Koločepskom kanalu i mostu.

Iz ovih vizurnih panorama stvarali su se prijedlozi za vizualnu zaštitu (poteza bila i ruba platoa te usmjerenih pogleda) koje treba na različite načine štiti.

I.a) Vizurni koridor s Vidikovca prema iznad Orsule.

Na njemu je, iznimno, moguća postava manjih struktura izgradnje na platou, s tim da se one potpuno ne spoje i stope, već da se između njih ostave vizurni prosjeci i očuva vrijedno zelenilo.

I.b) Vizurne koridore iz pogleda s vidikovca ispred mosta preko Rijeke dubrovačke. Trebaju biti očuvani da pokažu osnovni prirodni gabarit brda Srđ.

II.a) Ustanovljeni su i osjetljivi daleki pogledi prema moru s vrhunaca Srđa kojima pogled klizi niz prirodne padine prema Gradu. Njih je potrebno potpuno zaštititi.

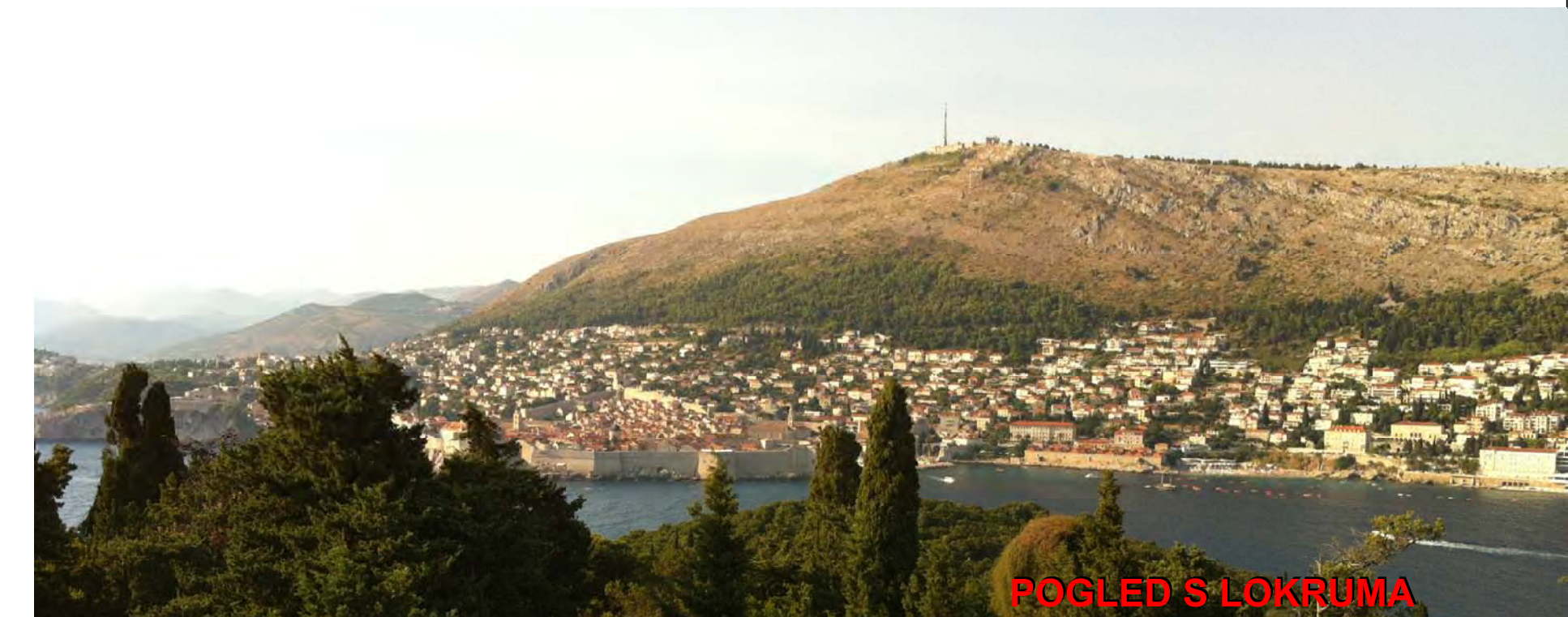
II.b) Osjetljivi daleki pogledi prema morskim kanalima (Koločepski i Lokrumski), na kojima su u oba slučaja poželjna vizurna uporišta s jedne strane prema pučini i prema arhipelagu, a s druge strane prema prirodnoj formaciji brda prema vizurnim točkama na obrambenim kulama.

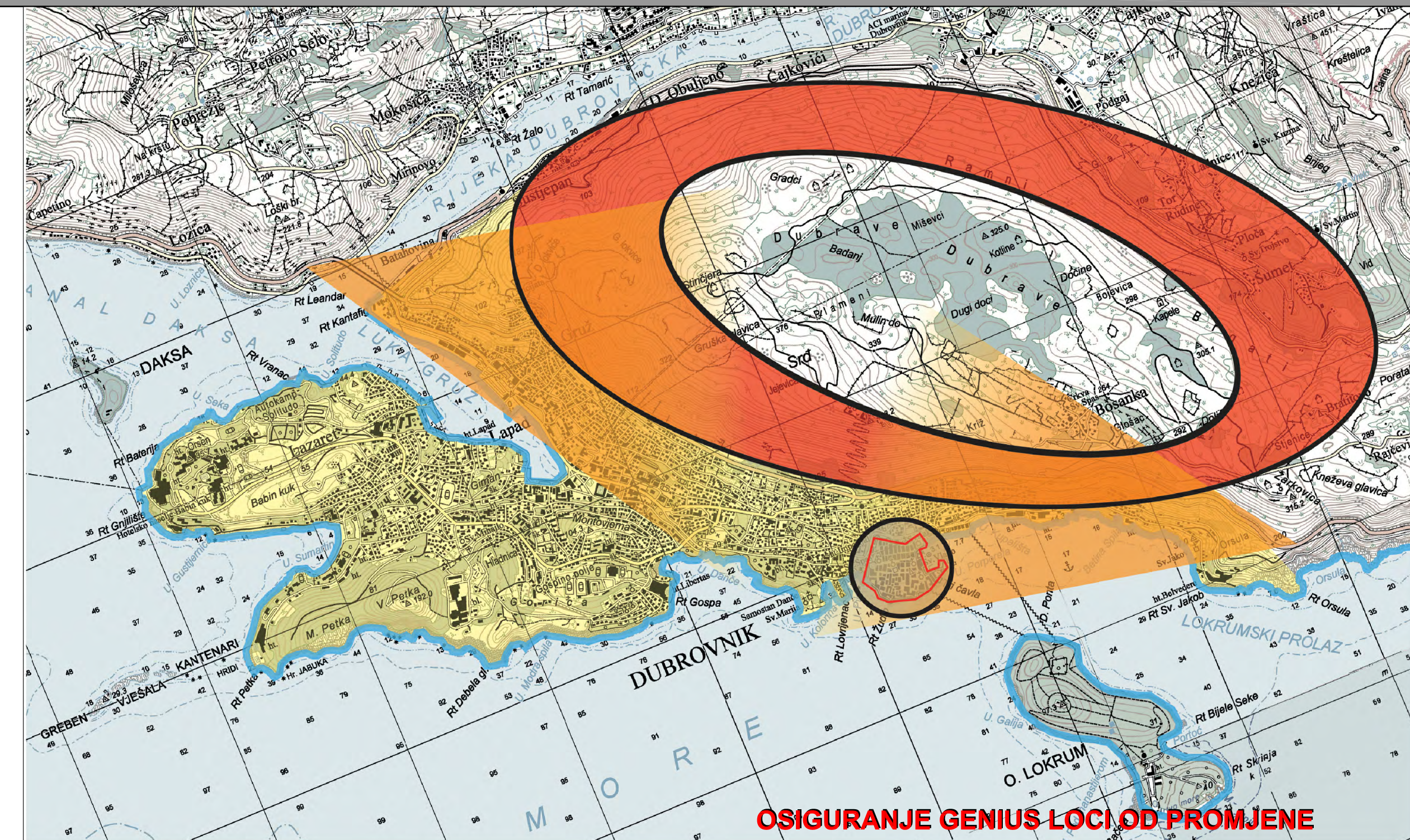
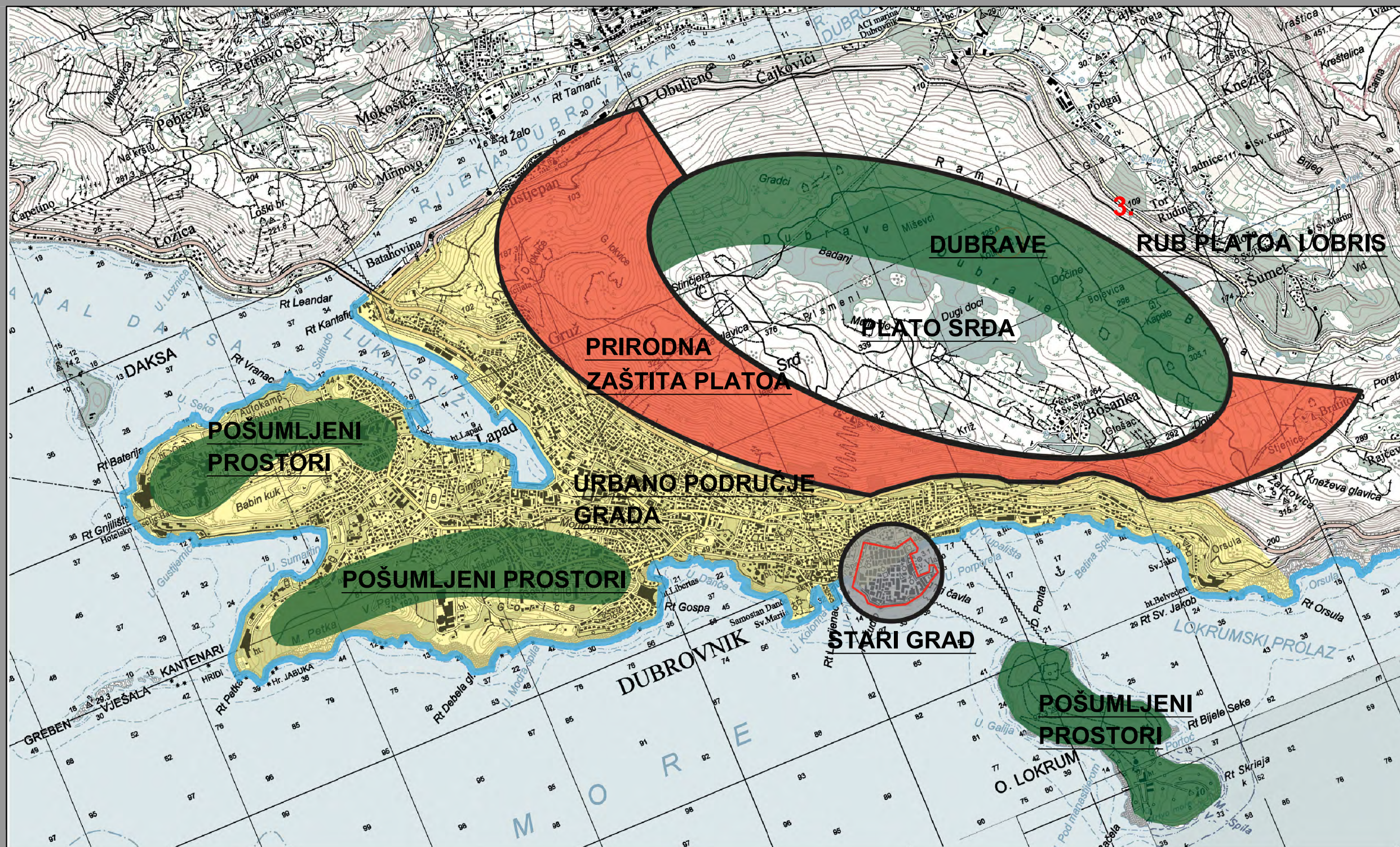
III.a) Koridor na kojem treba uspostaviti vizualne zelene veze odnosa između prirodnog zelenila i onog parkovnog na Lokrumu.

III.b) Uspostaviti vizualne veze između prirodnog zelenila i parkovnog na Lapadu. To su vizurni koridori na kojima je priroda „vis a vis“ prirodi.

IV.) Otvorena zajednička međuovisna strogo zaštićena vizura u širini povijesnog grada. Vizurni koridor koji treba sasvim zaštititi od promjena radi očuvanja povijesne naslijeđene slike i doživljaja autentičnog ambijenta Dubrovnika.

V.) Zona vizualnih konflikata je zona duž padina Srđa na kojoj treba očuvati granicu između izgrađenog i prirodnog.

Genius loci („mudro mjesto“)

Ako se približimo opisanim zemljopisnim elementima situacije te položaja Dubrovnik, moći će se još bolje razabrati na koji su mudar način stari Dubrovčani iskoristili sve pogodnosti i organizirali prostor tako da se prirodni elementi iskoriste kao posebne prednosti.

Taj osmišljen Genius loci do sada je bio prepoznat, a u cijelom vremenskom razvoju, u prostoru su poštivane su zakonitosti proistekle iz prirodno geografskih prednosti.

Bez obzira na veliko zauzimanje prostora, u širinu tijekom prošlog stoljeća, radi velikog razvoja turističkih i stambenih zona, to širenje nije demantiralo naslijeđene odnose poštivanja brda Srđ.

Srđ je ostajao prazan i prirodan, kao prirodni plašt i okvir, kao utjelovljena kulis Sv. Vlaha koji još uvijek zaštitnički drži Grad u svojoj ruci.

Širenje grada se prirodno protegnulo uzduž obalne linije i na sjeverozapad i na jugoistok, a sigurnosni plašt Srđa ostajao je očuvan.

Padine Srđa ostaju vizurno sidro na koje se gradski prostor prirodno ukotvio. Viđen u širokom luku s mora, ili s dva bočna pristupa, hrbat - bilo Srđa je čvrsta okosnica stabilizacije raširenog gradskog tkiva, ona bitva na koju se grad kao neka lađa prihvatio. Zidine Starog grda čvrsto su pritegnute na potezu upravo ispod samog tornja na Srđu.

Današnji odnos veličina, te po simetriji uravnoteženo ispruženo širenje grada pokazuje etape razvoja i zauzimanja prostora. Na prikazu se jasno očituju i veličine prostora. Plato Srđa je veći od današnjeg ukupnog zauzimanja područja grada.

Taj današnji prazan prostor trebao bi i nadalje u budućnosti ostati, kao zalag ravnoteže punog i praznog, izgrađenog i prirodnog, zauzetog i slobodnog.

Rekreacija koja se planira na platou je, svakako, pravo korištenje, uz dobro izbalansirane sadržaje i osiguranje javnosti tog korištenja.

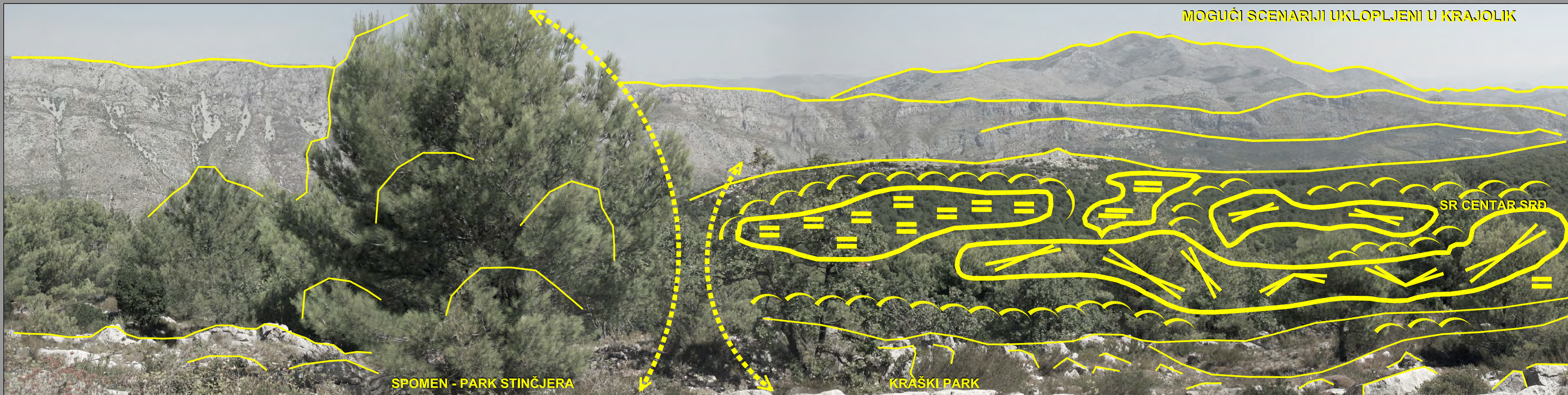
Vizualne posebnosti prostora su i na samom platou Srđ. Različitosti se kreću od raznih prirodnih struktura: sure goleti, kamena, do plodnog polja; pošumljenih predjela ili kraškog grmolikog pokrova makije, do obrađenih poljoprivrednih površina (polja, masline voćnjaci). Od suhog i praznog do kultiviranog i plodnog.

Shodno s tim uočenim vrijednosnim razlikama, predlaže se obzirnost i osjetljivost prema tim prirodnim datostima i okolnostima u budućem korištenju. Tako su određena područja gdje su moguće promjene (sadržaji i gradnja), ali i prostori gdje je potrebno zadržati prirodna obilježja i izbjegavati promjenu.

Sama padina, od bila do podnožja, podijeljena je na slojeve koji se podudaraju s visinskim kotama: slobodni pojas uz bilo, nenarušeni obrisi bila s utvrdama, gornji plašt brda u izvornom obliku te zeleni pojas.

MOGUĆI SCENARIJI UKLOPLJENI U KRAJOLIK

Preporuke načina korištenja okolnih prostora uz očuvanje i zaštitu slike Grada kao njegovog vizualnog identiteta istaknule su:

- Potrebno je očuvati padine Srđa, zaštitni pojas bila (bez izgradnje osim obnove utvrda) i osigurati šire zone vizualne zaštite.
- Na platou treba očuvati postojeći prirodni pokrov te izbjeći veliku izgradnju koju treba potisnuti u dolinu.
- Da bi se učinkovito zaštitile uočene vizualne vrijednosti krajobraza potrebno je u sadašnje i buduće planove ugraditi odredbe za provođenje kojima će se ta zaštita osigurati.
- Scenariji ugroze vizualnih vrijednosti prikazani na prethodnim stranicama pokazali su gdje, što i kako se može ugroziti postojeći vrijedan krajobraz.
- Slike ukazuju kako bi prirodni obris Srđa bio narušen izgradnjom na bilu te se ona na tom pojasu ne može dozvoliti.
- Preporuča se izbjegavanje promjene tekstura na samoj padina, jer bi povijesni prirodni plašt trebalo zadržati.
- Posebne preporuke se odnose na sam plato. Popunjavanje platoa bez odmjerenosti svih krajobraznih elemenata je nepoželjno, kao i prevelika izgrađenost pojedinih dijelova.

Rezultati studije su:

IDENTIFIKACIJA VIZURNIH KORIDORA NA SRĐ koji se ne mogu promijeniti

- nikada i nikako
- samo djelomično s odredbama gdje i kako
- prostori koji imaju neutralni utjecaj na cjelovitu sliku

PREPOZNAT JE VIZUALNI IDENTITET PROSTORA DUBROVNIKA koji daje prostoru posebnu kulturološko određene. **KULTUROLOŠKO ODREĐENJE PROSTORA** UTISNUTO JE U VIDLJIVOM KRAJOLIKU.

Ono pokazuje gdje smo i što smo naslijedili. Što smo bili i što ćemo biti. U krajobraz su utisnuti tragovi naše kulture i pokazuje se način kako su oni oblikovali jedinstvene slike doživljaja.

Pitamo se što sve znamo kada vidimo Srđ. Što prepoznajemo kada vidimo odnos kamenog i zelenog? Što nam danas znači arhipelag, razvedenost obale, raznolikost vegetacije, goleti, vrleti, kamenjari, stijene, a što plodno tlo? Čega se prisjećamo i koje slike pamtimo iz djetinjstva, mladosti, rata, obrane, uspona i depresija i da li ih nalazimo u krajoliku? Što su naša vizualno emotivna sidra?

Zato se predlažu i mjere zaštite. U Studiji se metodom uočavanja bitnih elemenata koji tvore karakteristične slike dubrovačkog krajolika, te superponiranjem eventualnih promjena na najosjetljivije vidljive elemente, došlo do identificiranja onih panorama koje imaju najveću osjetljivost na promjene. Tako su izdvojeni oni vizurni koridori čija ranjivost je velika, srednja i mala, i prema kojima se određuju mjere zaštite.

- Identifikacija vizurnih koridora na Srđ koji se ne smiju promijeniti
 - Izuzetno osjetljivi prostori koji traže potpunu zaštitu od bilo kakve promjene - nikada i nikako: obris bila, obruč obrisa platoa, strme padine iza Grada, bočni obrisi padina, pristupni otvori prema platou.
 - Prostori manje osjetljivosti vizurnih pogleda - slika koji se djelomično s odredbama (kako i gdje) mogu promijeniti: zaleđa u donjim dijelovima padine, prostori platoa koji su ispod razlike od 10 m od vrhova obrisa platoa.
- Neutralni prostori koji nisu osjetljivi na vizualnu promjenu
- Vidljivi prostori koji ne predstavljaju problem za eventualnu promjenu, jer imaju neutralni utisak na cjelovitu sliku krajobraza
- Prostori koji su zaklonjeni od glavnih vrijednih vizura i panorama, te ne postoji mogućnost da mijenjaju sliku, a dovoljno su upušteni ispod obrisa gabarita.

Vizualne analize krajobraza sastojale su se od PSIHOLošKIH I STRUKTURALNIH FAKTORA. Ti faktori uobličuju kulturološku svrhu očuvanja vizualnih kvaliteta prostora.

Analize se sastoje od subjektivnih i objektivnih indikatora strukture krajolika koji utječu na ocjenu vizualnog krajobraza, te kriterije procijene vrijednosti.

SUBJEKTIVNI INDIKATORI	KRITERIJI OCJENE	OBJEKTIVNI INDIKATORI
svjest o prostoru	vitalnost	vrijednosti mjesta
zanimanje	varijetet	veličine
	kompleksnost	brojnost oblika
skladnost	izražajnost	teksture
dojmljivost	jedinstvenost	boje
posebnost	funkcionalnost	elementi reljefa
uređenost	značaj	voda
odnos prema prošlosti		vegetacija
i nacionalnoj kulturi		antropogeni objekti
		te njihove kombinacije

Iz takvih analiza dale su se OCJENE ZA ODABIR VRIJEDNIH VIZUALNIH SLIKA koje se štite i odredili prostori za moguću promjenu korištenja prostora.

Vrijednost vidljivog krajobraza očituje se kroz:

OSOBNOST KRAJOBRAZA ODREĐENOG MJESTA I NJEGOVOG KONTEKSTA

Ta se osobnost odnosi na stupanj vidljivosti novih promjena prema prirodnom postojećem krajoliku. Iz ocjene vidljivosti određuje se stupanj osjetljivosti na promjene.

Osjetljivost pogleda na promjene, odnosno njegov stupanj određuje se naročito na poglede s vidljivog prostora prilaznih putova.

STUPANJ OSJETLJIVOST POGLEDA VIDLJIVOG PROSTORA S PUTOVA I JAVNOG PROSTORA

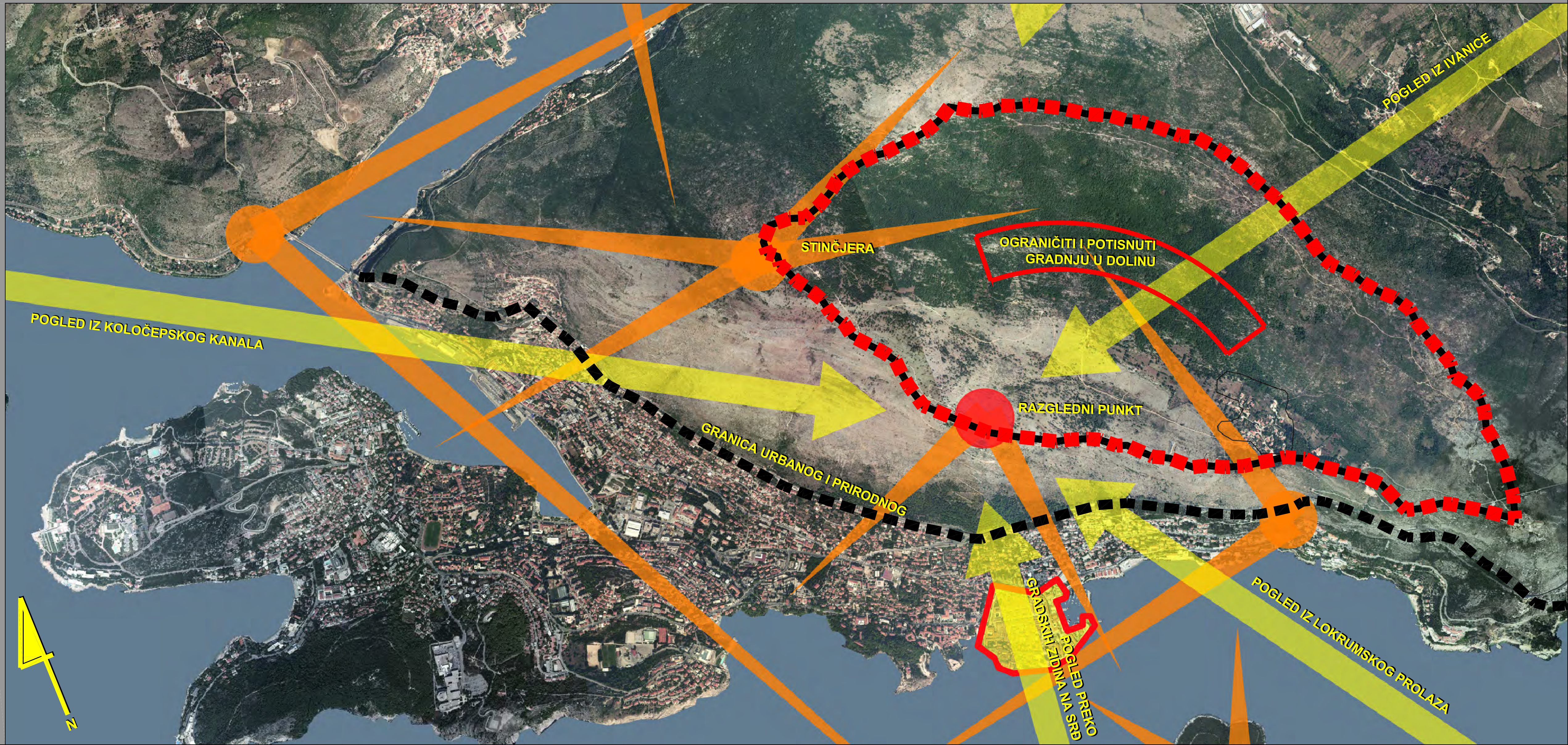
(mjesta vizura, dužina, učestalost, udaljenost)

Osim utvrđenog stupnja osjetljivosti na promjene treba istražiti i mišljenje javnosti.

PERCEPCIJE JAVNOSTI ZA VRIJEDNOST PEJZAŽNIH SLIKA I OBRISA

(pokazuje odnos prema stupnju prihvatljivosti promjena i stupanj osjetljivosti pogleda)

Utvrđuju se mjesta vizurnih točaka i važni pogledi te vizurni stošci zaštite.

STINČJERA

OGRANIČITI I POTISNUTI
GRADNJU U DOLINU

RAZGLEDNI PUNKT

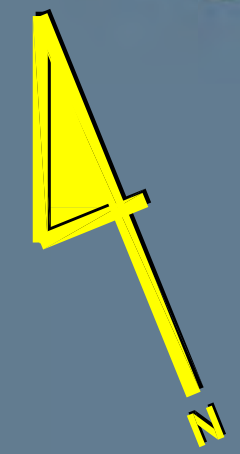
GRANICA URBANOG I PRIRODNOG

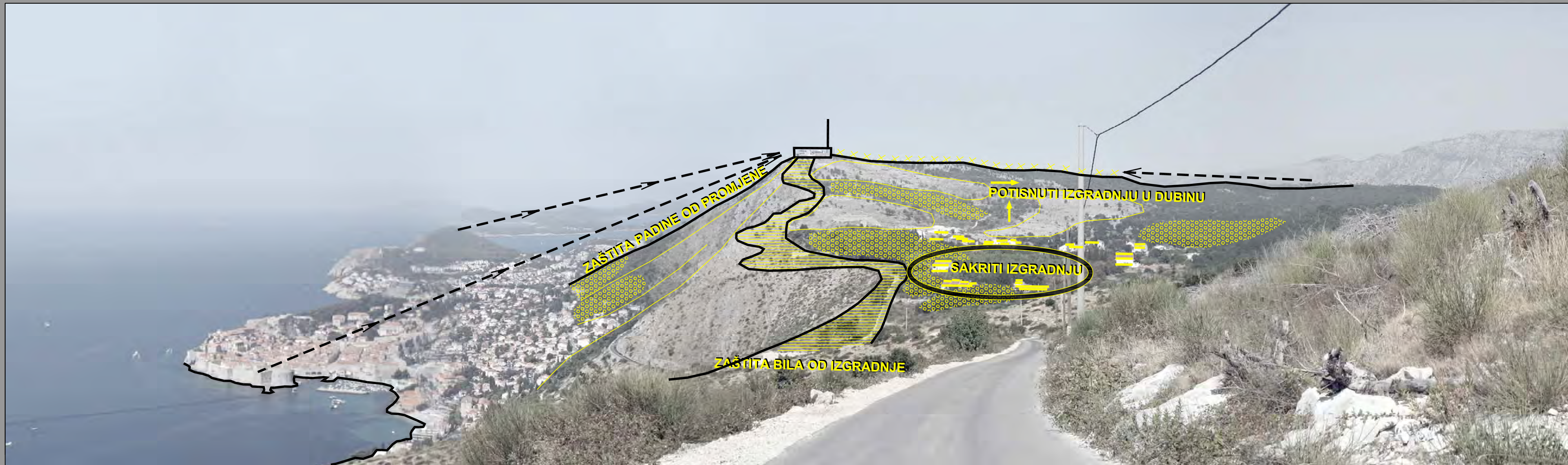
POGLED IZ KOLOČEPSKOG KANALA

POGLED IZ IVANICE

POGLED IZ LOKRUMSKOG PROLAZA

GRADSKIH ZIDINA NA SRB
POGLED PREKO

Zaključci provedene Studije vizualnih utjecaja predlažu slijedeće:

Potrebno je u Prostorni plan Dubrovačko - neretvanske županije kao i postojeće i nove planove nižeg reda (GUP, UPU) ugraditi konkretne Odredbe za provođenje koje se tiču zaštite vizura:

1. Odredbe koje određuju sadržaje koji se mogu planirati na platou Srđ te njihov kapacitet.
2. Odredbe za pješačke površine i obodnu šetnicu (esplanadu) te ostale staze (biciklističke, poučne, botaničke, arheološke i sl.).
3. Odredbe za glavne prometnice na platou uz regulaciju odnosa javnog i privatnog korištenja.
4. Odredbe za uređenje parkovnih površina (način i organizacija korištenja).
5. Odredbe o sadnji autohtonih vrsta i iznimke za unošenje alohtonih vrsta koje treba strogo kontrolirati (vrijedi i za sadnju trava).
6. Odredbe o ugostiteljskim sadržajima (koliko, gdje, što, odnosno što ne) s kapacitetima i uvjetima uređenja.
7. Odredbe o načinu i vrsti rekreacije (što da i što ne) te na koji se način rekreacija organizira.
8. Odredbe o sportskim sadržajima (koliko i za koga). Odabir sportova koji su prikladni klimatskim i ortografskim prilikama prostora. Smještaj golfa između ostalih sportskih sadržaja. Odrediti što je glavna sportska disciplina na Srđu (planinarenje, paraglaid i letenje, ekstremni sportovi, konjički, i dr.).
9. Odredbe o potrebnoj infrastrukturi (koliki su kapaciteti potrebni, od kuda se infestruktura dovodi i na čiji trošak).

10. Odredbe o uređenju (materijal, nasipavanje, plodna zemlja, ograničenja za betoniranje i dr.).
11. Odredbe o ukupnoj ekološkoj prihvatljivosti prostora.
12. Odredbe o energetske učinkovitosti (vjetar, sunce).
13. Odredbe o dozvoljenom kapacitetu turističkog smještaja.
14. Odredbe o povećanju, ali i ograničenju pristupačnosti (nove žičare, ceste, heliodromi).
15. Odredbe koje zbirno određuju kapacitete korištenja za određivanje stvarne prihvatljivosti prostora, kako ne bi došlo do njegovog ugrožavajućeg opterećenja.
16. Odredbe o udaljenosti izgradnje od bila, visine, gustoća, tipologija.
17. Određivanje rezervi prostora za budućnost.

RESUME

Studija je pokazala da je potrebno očuvati vizure na slike planova.

Pejzažna slika šireg dubrovačkog područja viđena na ortofoto prikazu pokazuje da se širi pejzaž sastoji iz nekoliko razmaknutih planova koji uokviruju prostor grada Dubrovnika.

Počevši od obalne linije, od zaljeva Rijeke dubrovačke i područja Srebrenog, nižu se planovi urbane izgradnje s građevinskim zauzimanjem prostora koji definiraju drugi plan. To je ujedno i granica prema prirodnom zaleđu, odnosno prirodnom doživljajnom okviru grada Dubrovnika.

Treći i najsnažniji plan koji je najčvršće definiran čini bilo brda Srđ, te njegov reljefni rub. On stvara prirodnu granicu zaleđa i zemljopisnog „ekrana“ prostora Grada. Iza njega u daljini naziru se još četiri geografska plana, koji formiraju visinske kote i pružanje reljefnih lanaca u udaljenom zaleđu.

Doživljajnu ugodu u Dubrovačkom prostoru čini prostorna ravnoteža prirodnog i antropogenog krajobraz, te taj balans treba zadržati. Najvredniji kulturni krajobraz, padine Srđa, ali i sam plato, treba zaštititi kao vizualno nepovredive vidljive slika krajolika. Potrebno je očuvati te slike i zaštititi ih kao trajnu i nepovredivu kategoriju koju neće buduća izgradnja povrijediti.

Elementi zaštite, uz već one koji su ozakonjeni, trebaju biti:

- 1) Obrambeni fortifikacijski sustav na platou Srđ kao poseban, s Dubrovnikom vezan kulturni krajolik (stroga zaštita).
- 2) Prirodna padina Srđa od početka Gruža do Orsule (kontrolirana zaštita).
- 3) Vizurni stožci iz Koločepskog kanala, s akvatorija ispred Starog grada, s Lokrumskog kanala (kontrolirana zaštita).
- 4) Bočne vizure s pristupnih prometnica, odnosno vidikovcima (kontrolirana zaštita).

Samo tako se može zaštititi ukupni vizualni *image* Grada.